

УДК 316.734

Цитування:

Шаган Т. М. Культурна дифузія в сучасному культурологічному дискурсі. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 1. С. 144–149.

Шаган Тетяна Миколаївна,
здобувачка Київського національного
університету культури і мистецтв
<https://orcid.org/0009-0003-8201-6777>
tatahahan7921@gmail.com

Shahan T. (2024). Cultural Diffusion in Modern Cultural Discourse. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal, 1, 144–149 [in Ukrainian].

КУЛЬТУРНА ДИФУЗІЯ В СУЧАСНОМУ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Мета статті – виявити особливості культурної дифузії як явища соціокультурного простору на основі аналізу культурологічного дискурсу перших десятиліть ХХІ ст. **Методологія дослідження.** Застосовано аналітичний метод, метод термінологічного аналізу (для уточнення поняття «культурна дифузія»), системний метод (для розгляду культурної дифузії як складної багатоаспектної системи), метод компаративного аналізу (для виявлення відмінностей механізмів і типів культурної дифузії), метод узагальнення. **Наукова новизна.** На основі аналізу сучасного культурологічного дискурсу виявлено особливості явища культурної дифузії в соціокультурному просторі; розглянуто фактори, що впливають на культурну дифузію, досліджено процес та вплив культурної дифузії; проаналізовано чотири типи культурної дифузії (пряма, непряма, примусова та дифузія стимулів), теорії і моделі, що пояснюють механізми та результати культурної дифузії. **Висновки.** На основі аналізу наукових праць сучасних закордонних дослідників з теорії культурної дифузії виявлено, що даний феномен означає поширення предметів культури (ідеї, стилі, релігії, технології, мови, мода та ін.) всередині або між культурами і набув популярності в ХХ ст. завдяки теорії відомого антрополога А. Кребера. Науковці виділяють три механізми (теорія дифузії інновацій, модель ієрархічної дифузії, контактно-дифузійна модель), через які відбувається культурна дифузія та чотири основні типи (пряма, непряма, примусова та стимулююча дифузія), що вирізняються специфічними процесами поширення і вкорінення в нових середовищах. Дослідження культурної дифузії є перспективним напрямом культурології, оскільки сприяє розумінню та осмисленню заплутаної мережі впливів і запозичень, що формують сучасний соціокультурний простір.

Ключові слова: культурна дифузія, культурологічний дискурс, запозичення, поширення, адаптація, культурний елемент.

Shahan Tetiana, Applicant, Kyiv National University of Culture and Arts

Cultural Diffusion in Modern Cultural Discourse

The purpose of the article is to reveal the peculiarities of cultural diffusion as a phenomenon of the sociocultural space based on the analysis of the cultural discourse of the first decades of the 21st century. **Research methodology.** An analytical method, a terminological analysis method (to clarify the concept of "cultural diffusion"), a systemic method (to consider cultural diffusion as a complex multifaceted system), a comparative analysis method (to identify differences in the mechanisms and types of cultural diffusion), and a generalisation method were applied. **Scientific novelty.** On the basis of the analysis of the modern cultural discourse, the peculiarities of the phenomenon of cultural diffusion in the socio-cultural space were revealed; the factors affecting cultural diffusion were considered, the process and influence of cultural diffusion were investigated; analysed four types of cultural diffusion (direct, indirect, forced and stimulus diffusion), theories and models explaining the mechanisms and results of cultural diffusion. **Conclusions.** Based on the analysis of the scientific works of modern foreign researchers on the theory of cultural diffusion, it was found that this phenomenon means the spread of cultural objects (ideas, styles, religions, technologies, languages, fashion) within or between cultures and gained popularity in the 20th century thanks to the theory of the famous anthropologist A. Kreber. Scientists identify three mechanisms (the theory of diffusion of innovations, hierarchical diffusion model, contagious diffusion model) through which cultural diffusion occurs and four main types (direct, indirect, forced and stimulating diffusion), which are distinguished by specific processes of spread and rooting in new environments. The study of cultural diffusion is a promising direction of cultural studies, as it contributes to the understanding and comprehension of the intricate network of influences and borrowings that form the modern socio-cultural space.

Keywords: cultural diffusion, cultural discourse, borrowing, distribution, adaptation, cultural element.

Актуальність дослідження. Динамізм глобалізаційних та інтеграційних процесів, утворення єдиних культурних просторів у процесі стирання кордонів між державами, динамічний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій в перші десятиліття ХХІ ст. відчутно вплинули на активізацію явища культурної дифузії, що у свою чергу позначилося на необхідності культурологічного аналізу даного аспекту сучасних міжкультурних практик соціокультурного простору.

Спроби простежити культурну дифузію людських технологій, мов та інших культурних феноменів мають історію, що нараховує понад століття, включаючи історичні, археологічні, антропологічні та соціологічні дослідження, що охоплюють увесь спектр гуманітарних і соціальних наук. Останні досягнення були генеровані застосуванням все складніших методологій, у деяких випадках похідних з інших наукових областей.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю осмислення явища культурної дифузії з позицій сучасної культурології з метою розширення науково-методологічної бази.

Аналіз публікацій. Історіографічний аналіз сучасного вітчизняного наукового дискурсу дозволяє констатувати посилення інтересу українських гуманітаріїв до різноманітних аспектів явища культурної дифузії. Так, наприклад, В. Завгородній у статті «Мовна та культура дифузія в міжкультурній комунікації: позитив і негатив» [3] аналізує цей феномен в контексті осмислення загрози втрати українською культурою індивідуальності та власної автентичності в ситуації глобальної дифузії англomовної культури; умови розповсюдження характеристики акультурації та культурної дифузії в інформаційному суспільстві розглядає В. Аксьонова у публікації «Культурні парадигми глобалізації як феномен комунікативного розвитку суспільства» [1]; аналіз дифузійоністських концепцій крізь призму проблематики культурних змін здійснив К. Іванова у статті «Класичний» дифузійонізм і проблема культурних змін» [4]; окремі аспекти культурної дифузії розглянуто в публікації О. Данильян та О. Дзьобань «Глобалізація культури: протиріччя та тенденції розвитку» [2] та ін. Водночас проблематики культурної дифузії в сучасному соціокультурному просторі вимагає ґрунтовного дослідження і висвітлення з культурологічних позицій.

Виклад основного матеріалу. В основі явища культури лежать процеси, за допомогою

яких сутності, включаючи моделі поведінки, ідеї та конструкції артефактів, поширюються між поколіннями або всередині них, зберігаючи певну впізнавану послідовність форми. Такі сутності зазвичай описують як «традиції», а основні процеси соціального навчання — як «культурну дифузію» або «культурну передачу» [17, 15].

Термін дифузія (від лат. *diffundere* — «вилити, поширювати») в антропології та соціології вперше ввів німецький етнолог і археолог Лео Фробеніус у своїй праці *Der westafrikanische Kulturkreis* (1897). Згідно із цією теорією, еволюція людських культур відбувається не за монолінійною еволюційною логікою, а за багатолінійною: культури розвивають окремі набори знань, а потім взаємодіють одна з одною. Основне припущення цих дослідницьких підходів полягає в тому, що культурні інновації рідко винаходяться всюди одночасно. Такі інновації зазвичай народжуються в одній культурі, а потім поширюються на інші культури. Відповідно, подібність між різними культурами зазвичай є результатом їхнього контакту одна з одною.

Теорія культурної дифузії розвинулася в ХІХ ст. як реакція на еволюціонізм і відіграла важливу роль у німецькомовній етнології. В англomовному світі цей теоретичний підхід став відомий як німецька школа [8].

Феномен культурної дифузії розглядався в працях культурологів здебільшого в рамках проблематики культурної динаміки (зокрема у наукових публікаціях У. Бідні, Л. Уайта та ін.).

Один із провідних американських антропологів першої половини ХХ ст. А. Кребер першим концептуалізував теорію культурної дифузії у своїй статті «Поширення стимулів» (1940 р.), дослідивши природу дифузії та переосмисливши її процес. На думку автора, дифузія відбувається лише частинами, а дифузійна частина зазвичай змінюється паралельно з культурою, в якій вона поширилася. З іншого боку, хоча ці дифузії можуть не вітатися прийнятними громадами весь час, опору дифузії стимулів не існує. Процес дифузії відбувається наступним чином: використання культурного елемента в країні створює стимул в іншій країні, і цей елемент поширюється в нову країну з деякими змінами у своїй природі [12, 262].

Сучасними дослідниками дифузія визначається як «процес, за допомогою якого ідея, винахід або якийсь інший культурний елемент запозичується з іноземного джерела» [6, 57]. Вплив процесу запозичення не обмежується культурною самобутністю місця;

це відчувається і на індивідуальному рівні. У своєму визначенні культурної дифузії Ю. Рейзінгер більш точно описує культурні елементи. На думку автора, культурна дифузія – це «поширення культурних елементів, таких як ідеї, стилі, їжа, релігії, технології тощо, між окремими особами та групами в межах однієї культури або від однієї культури до іншої» [14, 71].

Першим кроком у розумінні теорії культурної дифузії є визначення культури та детальне дослідження культурних елементів. Деякі автори визначають культуру в рамках поведінки та стосунків між людьми. Наприклад, згідно з Т. Джорданом-Бичковим, Р. Домошем та Р. Нейманом, культура визначається як «комунікаційна система набутих переконань, спогадів, сприйняття, традицій і установок, що служить для формування поведінки» [10, с. 15]. Автори також відзначають, що культура є динамічним, різноманітним і мінливим процесом. Г. Уолл і А. Метісон визначають культуру як «поведінку, що спостерігається через соціальні відносини та матеріальні артефакти, а в глибшому антропологічному сенсі включають моделі, норми, правила та стандарти, які знаходять своє вираження в поведінці, соціальних відносинах та артефактах» [16, 15]. А. Кребер, у своєму дослідженні культури Каліфорнії, перерахував культурні елементи як: мистецтво життя, суспільство, релігія та знання [12, 269].

Г. Кошкун визначає культурну дифузію як «поширення культурних елементів внаслідок взаємодії між людьми з різних культур» [5, 359]. На думку авторки, міграція була однією з основних причин культурного поширення протягом тисячоліть. Завдяки міграції культурні елементи, такі як мистецтво, знання, мова, поезія та релігія, обмінювалися під час процесу дифузії. Дифузія зазвичай відбувається кумулятивним шляхом, починаючи від розвинутих західних країн до країн, що розвиваються на Сході. Характеристики людей, які починають процес дифузії, і близькість культур є основними факторами, що впливають на культурну дифузію. Отже, зміна природи культурного елемента через процес дифузії неминуча.

Американський антрополог У. Хевіленд, відповідно до визначення якого культурна дифузія позиціюється як запозичення окремих культурних елементів однієї спільноти, представниками іншої спільноти, наслідком чого є запозичення та поширення культурних інновацій [7, 451] пропонує розрізнити поширення форм культурної дифузії за напрямками: вертикальний (між різностатусними культурами) та

горизонтальний (між культурами різних етносів, соціальних груп чи окремих осіб) [7, 71].

Динаміка глобалізаційних процесів на початку ХХІ ст. зумовила зростання швидкості культурної дифузії.

Дослідження факторів, що впливають на процес дифузії, допоможе краще зрозуміти культурну дифузію. С. Сундквіст, Л. Франк і К. Пуумалайнен провели дослідження різниці в адаптації та дифузії інновацій у різних країнах залежно від ступеня уникнення невизначеності, індивідуалізму, багатства, дистанції влади, маскулінності та відстані від першоджерела. Результати дослідження показали, що заможні країни впроваджують інновації швидше, країни з вищим уникненням невизначеності впроваджують їх шляхом імітації, а країни, які ближче до джерела інновацій, впроваджують їх раніше. З іншого боку, не було зв'язку між дистанцією влади, маскулінністю, індивідуалізмом і швидкістю дифузії [15, 107–110]. Найважливішими факторами, що впливають на культурну дифузію, є групи людей, які допомагають процесу. На думку деяких науковців, авторство перших культурних продуктів, що з'являються в процесі культурної дифузії повинні бути престижними людьми – таким чином решта спільноти відчує бажання наслідувати їх [9, 996]. Вищий клас у суспільстві володіє всіма засобами досягнення та досвіду різних культур і запозичення з неї елементів.

Швидкість процесу дифузії залежить від ступеня популярності та престижу тих людей, які мають владу створити сильний стимул серед інших громадян [9, с. 998]. Відходячи від цього припущення, можна сказати, що компанії використовують відомих персон у своїй комерційній діяльності, щоб створити потребу в своєму масовому культурному продукті серед суспільства. Світові знаменитості в глобальній культурі, які мають вплив у всьому світі, стають корисними інструментами для поширення глобальної культури. Натомість Дж. Кауфман і О. Паттерсон стверджують, що причиною поширення крикету між американськими елітами є їхній контакт з елітним класом британського суспільства та бажання диференціювати себе від інших. Якщо цей вид спорту стане звичним, таким як баскетбол, вони покинуть його і спробують знайти щось інше. У цьому відношенні культурна дифузія є не лише функцією запозичення, але й служить для збереження статусних відмінностей у спільноті [11, 87].

У процесі культурної дифузії ще одним важливим фактором є напрямок. Зазвичай дифузія відбувається з розвинутих країн у

країни, що розвиваються. Відстань між країнами впливає на характер передачі. Якщо дифузія відбувається між однаково потужними країнами, вплив буде меншим [5, с. 360].

Х. Пембертон пояснює процес культурної дифузії кількісно, оскільки він стверджує, що «дифузія відбувається на кумулятивній кривій нормального частотного розподілу» [13, 551]. Автор перевіряв три випадки дифузії, вимірявши, скільки культур сприйняли елемент протягом певного періоду часу. Результати дослідження показали, що темп культурної дифузії є повільним на початку, стає швидшим на пізній фазі та знижується наприкінці. Процес культурної дифузії відповідає нормальній кривій.

Сучасні науковці також досягли подібних результатів, стверджуючи, що дифузія відбувається в три етапи: на першому етапі люди повільно усвідомлюють інновації, на другому етапі дифузія відбувається швидше (процес буде ще швидшим у сусідстві), а на третьому етапі процес знову сповільнюється [10].

Деякі автори досліджують процес культурної дифузії у двох категоріях: релокації та експансії [10]. «Релокація дифузії відбувається, коли окремі особи або групи з певною ідеєю чи практикою мігрують з одного місця в інше, таким чином приносячи їх на свою нову батьківщину. У експансії ідея дифузії поширюються серед лавиноподібно» [10, 9]. Експансія дифузії ділиться на ієрархічну та контагіозну дифузію. «Ієрархічна дифузія відбувається, коли ідеї переходять від однієї важливої людини до іншої з одного міського центру в інший, тимчасово минаючи інших людей або сільську територію. Контагіозна дифузія поширюється по всьому простору без урахування ієрархії» [10, с. 10]. Так, популярна культура, зазвичай, поширена ієрархічно, наприклад, поширення крикету серед американських еліт є ієрархічною дифузією, оскільки це відбувається лише у вищому класі.

Науковці наголошують на тому, що наслідки культурної дифузії для регіону можуть бути як позитивними, так і негативними, роблячи акцент на важливості дослідження впливу дифузії на місцеву культуру для повного розуміння цієї конкретної культури [10, 12].

Дифузія впливає на місцеву культуру з різних аспектів. «Ефект культурної дифузії змінює місцеві культурні особливості (стиль одягу, харчування) і традиції, створюючи нові продукти, послуги та робочі місця; зміна переконань та ідей і покращення якості життя» [14, 72]. З іншого боку, Дж. Генріх стверджує,

що внаслідок культурної дифузії в країнах, що розвиваються поширюються не тільки корисні практики, а й шкідливі, оскільки звички, практики чи матеріали, що надходять із розвинених країн, сприймаються як кращі порівняно з тими, що походять із країн третього світу [9, 997].

У сучасній науковій літературі є кілька критичних підходів до теорії культурної дифузії. Наприклад, деякі дослідники вважають, що схожість між культурами не слід розглядати як запозичення. Дві різні культури могли пройти через однакові умови навколишнього середовища та сформулювати однакові стратегії для боротьби з ними [5, 361]. Відповідно до Ю. Рейзінгера, культурна дифузія — це теорія, яка передбачає, що деякі культури позбавлені здатності до розвитку, відповідно можна стверджувати, що без явища дифузії ці культури ніколи б не еволюціонували [14]. Відкритим в теорії культурної дифузії на сучасному етапі розвитку культурологічної думки лишається питання «Чому одні елементи підлягають дифузії, а інші ні?».

Дослідники вирізняють чотири типи культурної дифузії: пряма, непряма, примусова та дифузія стимулів.

Пряма дифузія відбувається, коли дві культури знаходяться в безпосередній близькості, що призводить до частих взаємодій через такі засоби, як змішані шлюби, торгівля та ін. Наприклад, Китайська писемність, такі філософії, як конфуціанство, і навіть кулінарні традиції мали глибокий вплив на корейську культуру.

Непряма дифузія на відміну від прямої передбачає передачу культурних елементів через посередників або третіх сторін. Це часто трапляється на великих відстанях і може тривати довше. Історичним прикладом є поширення давньогрецьких культурних елементів, таких як філософія та архітектурні стилі, до Індії. Вони подорожували не безпосередньо, а через Перську імперію, яка була культурним посередником. У ХХІ ст. Інтернет є потужним інструментом для непрямого поширення. Наприклад, аніме з Японії охопило аудиторію по всьому світу через цифрові платформи, не вимагаючи прямого культурного обміну між Японією та іншими країнами.

Примусова дифузія є більш суперечливою формою культурного обміну, коли одна культура нав'язує свої елементи іншій, зазвичай через завоювання чи колонізацію. Європейська колонізація Америки, Африки та частини Азії є яскравими прикладами вимушеної дифузії. Рідні мови та традиції

пригнічувалися, а місцевому населенню нав'язувалися європейські мови, релігії та моделі управління. Водночас примусова дифузія іноді може призвести до унікальних синкретичних культур. Наприклад, Карибські острови демонструють поєднання африканської, європейської та корінної культури, про що свідчить їхня музика, танці та релігійні обряди. Тобто культурна дифузія за певних обставин зумовлює появу нових, змішаних ідентичностей.

Відповідно до дифузії стимулів поширення стимулів відбувається, коли ідея чи практика однієї культури надихає на нову, адаптовану форму в іншій культурі. Прикладом цього є світова індустрія швидкого харчування. Ідея швидкого харчування, можливо, виникла в Сполучених Штатах, але країни по всьому світу адаптували цю ідею відповідно до своїх місцевих смаків. В Індії, наприклад, глобальні мережі швидкого харчування пропонують вегетаріанські бургери та картоплю фрі з приправами, щоб задовольнити місцеві уподобання. Іншим прикладом є адаптація демократичних систем управління. Хоча сучасна концепція демократії сягає своїм корінням у західну політичну думку, країни по всьому світу адаптували її відповідно до власного культурного та історичного контексту, таким чином створивши різні форми демократичної системи.

У сучасному науковому вимірі існує кілька теорій і моделей, що пояснюють механізми та результати культурної дифузії: теорія дифузії інновацій, модель ієрархічної дифузії, контагіозна дифузійна модель.

Теорія поширення інновацій Е. Роджерса, що виникла в 1960-ті рр. залишається фундаментальною основою для розуміння того, як нові ідеї, практики чи продукти набувають популярності в спільноті чи суспільстві. Згідно з цією теорією, інновації або нові ідеї поширюються суспільством за передбачуваною схемою.

Модель ієрархічної дифузії пояснює, як культурні елементи зазвичай поширюються від більших, впливовіших центрів до менших, периферійних. Особливо це помітно в моді та музиці.

Контагіозна дифузійна модель порівнює поширення культурних елементів із тим, як поширюється вірус — швидко й без розбору. У сучасному цифровому суспільстві ця модель є актуальною, оскільки платформи соціальних медіа дозволяють швидко поширювати культурні практики.

Наукова новизна. На основі аналізу сучасного культурологічного дискурсу

виявлено особливості явища культурної дифузії в соціокультурному просторі; розглянуто фактори, що впливають на культурну дифузію, досліджено процес та вплив культурної дифузії; проаналізовано чотири типи культурної дифузії (пряма, непряма, примусова та дифузія стимулів), теорії і моделі, що пояснюють механізми та результати культурної дифузії.

Висновки. На основі аналізу наукових праць сучасних закордонних дослідників з теорії культурної дифузії виявлено, що даний феномен означає поширення предметів культури (ідеї, стилі, релігії, технології, мови, мода та ін.) всередині або між культурами і набув популярності в ХХ ст. завдяки теорії відомого антрополога А. Кребера. Науковці виділяють три механізми (теорія дифузії інновацій, модель ієрархічної дифузії, контагіозна дифузійна модель), через які відбувається культурна дифузія та чотири основні типи (пряма, непряма, примусова та стимулююча дифузія), що вирізняються специфічними процесами поширення і вкорінення в нових середовищах.

Дослідження культурної дифузії є перспективним напрямом культурології, оскільки сприяє розумінню та осмисленню заплутаної мережі впливів і запозичень, що формують сучасний соціокультурний простір.

Література

1. Аксьонова В. І. Культурні парадигми глобалізації як феномен комунікативного розвитку суспільства. *Перспективи*. 2014. №3 (61). С. 6–12.
2. Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Глобалізація культури: протиріччя та тенденції розвитку. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*.: Політологія. 2017. № 2. С. 29–41.
3. Завгородній В. Мовна та культура дифузії в міжкультурній комунікації: позитив і негатив. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2018. Вип. 13. С. 66–74.
4. Іванова К. А «Класичний» дифузійонізм і проблема культурних змін». *Науковий вісник Чернівецького університету. Філософія*. 2010. Вип. 504–505. С. 122–126.
5. Coşkun G. Cultural diffusion theory and tourism implications. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*. 2021. Issue 43. Pp. 358–364.
6. Ferrante J. *Sociology: A Global Perspective*. (9th ed.). Stanford, CT: Nelson Education, 2012.
7. Haviland W. A. *Cultural Anthropology*. 9-th ed. USA, Orlando : Harcourt Btace College Publishers, 1999. 513 с.
8. Heidemann F. *Ethnologie: Eine Einführung* (1. Aufl.). Vandenhoeck & Ruprecht, 2011.

9. Henrich J. Cultural transmission and the diffusion of innovations: adoption dynamics indicate that biased cultural transmission is the predominate force in behavioral change. *American Anthropological Association*. 2001. Issue 103(4). Pp. 992–1013.

10. Jordan Bychkov T. G., Domosh M., Neumann R. P. *Human Mosaic*. Basingstoke, England: Macmillan, 2005.

11. Kaufman J., Patterson O. Cross-national cultural diffusion: the global spread of cricket. *American Sociological Review*. 2005. Issue 70(1). Pp. 82–110.

12. Kroeber A. L. *Elements of culture in native California*. University of California Publications. *American Archaeology and Ethnology*. 1922. Vol. 13. Pp. 259–328.

13. Pemberton H. E. The curve of culture diffusion rate. *American Sociological Review*. 1936. no. 1(4). pp. 547–556.

14. Reisinger Y. Cultural practices and tourism impacts on culture. In Y. Reisinger, Dimanche, F (Eds.). *Advanced international tourism: cultures and behavior* (pp. 67-81). UK: Butterworth-Heinemann, 2009.

15. Sundqvist S., Frank L. Puumalainen K. The effects of country characteristics, cultural similarity and adoption timing on the diffusion of wireless communications. *Journal of Business Research*. 2005. Issue 58(1). Pp. 107–110.

16. Wall G., Mathieson A. *Tourism: Change, Impacts, and Opportunities*. Harlow, England; New York, NY: Pearson Prentice Hall, 2006.

17. Whiten A., Caldwell C., Mesoudi A. Cultural diffusion in humans and other animals. *Current Opinion in Psychology*. 2016. Vol. 8. Pp. 15–21.

References

1. Aksyonova, V. I. (2014). Cultural paradigms of globalization as a phenomenon of communicative development of society. *Prospects*, 3 (61), 6–12 [in Ukraine].

2. Danilyan, O. G., Dzoban, O. P. (2017). Globalization of culture: contradictions and development trends. *Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise"*. Series: Political science, 2, 29–41 [in Ukraine].

3. Zavhorodniy, V. (2018). Language and culture diffusion in intercultural communication: positive and negative. *Worldview-Philosophy-Religion*, 13, 66–74 [in Ukraine].

4. Ivanova, K. A. (2010). "Classical" diffusionism and the problem of cultural changes." *Scientific Bulletin of Chernivtsi University*. Ser.: Philosophy, 504–505, 122–126 [in Ukraine].

5. Coşkun, G. (2021). Cultural diffusion theory and tourism implications. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, 43, 358–364 [in English].

6. Ferrante, J. (2012). *Sociology: A Global Perspective*. (9th ed.). Stanford, CT: Nelson Education [in English].

7. Haviland, W. A. (1999). *Cultural Anthropology*. 9-th ed. USA, Orlando : Harcourt Btace College Publishers [in English].

8. Heidemann, F. (2011). *Ethnologie: Eine Einführung* (1. Aufl.). Vandenhoeck & Ruprecht [in English].

9. Henrich, J. (2001). Cultural transmission and the diffusion of innovations: adoption dynamics indicate that biased cultural transmission is the predominate force in behavioral change. *American Anthropological Association*, 103(4), 992–1013 [in English].

10. Jordan Bychkov, T. G., Domosh, M., Neumann, R. P. (2005). *Human Mosaic*. Basingstoke, England: Macmillan [in English].

11. Kaufman, J., Patterson, O. (2005). Cross-national cultural diffusion: the global spread of cricket. *American Sociological Review*, 70(1), 82–110 [in English].

12. Kroeber, A. L. (1922). *Elements of culture in native California*. University of California Publications in *American Archaeology and Ethnology*, 13, 259–328 [in English].

13. Pemberton, H. E. (1936). The curve of culture diffusion rate. *American Sociological Review*, 1(4), 547–556 [in English].

14. Reisinger, Y. (2009). Cultural practices and tourism impacts on culture. In Y. Reisinger & Dimanche, F (Eds.). *Advanced international tourism: cultures and behavior*, 67-81. UK: Butterworth-Heinemann [in English].

15. Sundqvist, S., Frank, L. Puumalainen, K. (2005). The effects of country characteristics, cultural similarity and adoption timing on the diffusion of wireless communications. *Journal of Business Research*, 58(1), 107–110 [in English].

16. Wall, G., Mathieson, A. (2006). *Tourism: Change, Impacts, and Opportunities*. Harlow, England; New York, NY: Pearson Prentice Hall [in English].

17. Whiten, A., Caldwell, C., Mesoudi, A. (2016). Cultural diffusion in humans and other animals. *Current Opinion in Psychology*, 8, 15–21 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 05.01.2024
Отримано після доопрацювання 08.02.2024
Прийнято до друку 16.02.2024*